

Izabela Gołębiowska
Jolanta Korycka-Skorupa

MAPA A TEKST: WYZWANIA PREZENTACJI KARTOGRAFICZNEJ CZARNEGO POTOKU

SŁOWA KLUCZOWE

mapa tematyczna; wizualizacja kartograficzna; Leopold Buczkowski; *Czarny potok*

Mapa jako graficzny model rzeczywistości – definicja, rodzaje i funkcje mapy

W wielu dziedzinach życia używa się grafiki do tego, by w sposób pogładowy i wydajnie przekazać odbiorcy konkretne treści. Wizualizacja danych pełni ważną rolę w licznych obszarach, m.in w badaniach naukowych, gdy chce się uprzyścić szerszemu gronu odbiorców wiedzę (komunikacja informacji) lub umożliwić wgląd w informacje nieznane (eksploracja informacji). Choć wizualizacja nadal nie jest metodą powszechną na gruncie literaturoznawstwa, i tu zyskuje ona stopniowo na znaczeniu, systematycznie torując sobie drogę do diagnostyki w obrębie sztuki słowa poprzez między innymi uruchamianie wobec niej spojrzenia o podwalinach interdyscyplinarnych i transdyscyplinarnych. W przystępny sposób pozwala ona bowiem prezentować efekty ustaleń z dorobku innych dziedzin i wykorzystywać je do konceptualizacji znaczeń, które skrywa w sobie tekst literacki.

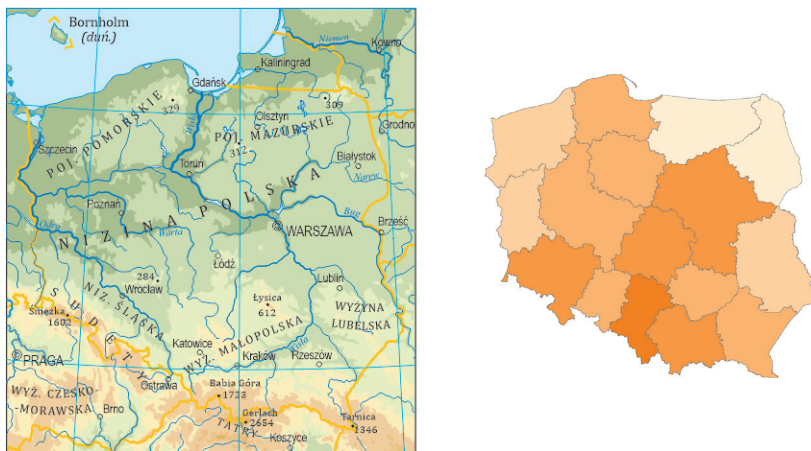
Izabela Gołębiowska – dr hab., prof. UW, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Zakład Kartografii, ul. Krakowskie Przedmieście 30, 00–927 Warszawa, <https://orcid.org/0000-0002-4307-7054>; e-mail: i.golebiowska@uw.edu.pl

Jolanta Korycka-Skorupa – dr, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Zakład Kartografii, ul. Krakowskie Przedmieście 30, 00–927 Warszawa, <https://orcid.org/0000-0001-7737-3559>; e-mail: j.skorupa@uw.edu.pl

Sposobem wizualizacji o charakterystycznych cechach jest prezentacja informacji przestrzennej, czyli informacji odniesionej do przestrzeni geograficznej. Wynikiem prezentacji informacji przestrzennej jest mapa. Mapa to graficzny obraz powierzchni Ziemi, ale może również dotyczyć innego ciała niebieskiego. Zdaniem Paślawskiego i Ostrowskiego (Paślawski, Ostrowski 2010) mapa jest graficznym modelem rzeczywistości, którego najważniejsze cechy polegają na zastosowaniu:

- skali, ponieważ mapa to pomniejszony obraz Ziemi;
- odwzorowania, czyli matematycznych formuł, które umożliwiają pokazanie na płaszczyźnie trójwymiarowej rzeczywistości;
- zasad generalizacji, czyli uogólnienia treści, które wynika przede wszystkim z zastosowania skali, ale również z tematu mapy i jej przeznaczenia;
- umownych znaków, które symbolizują obiekty przedstawiane na mapie i odróżniają ten sposób prezentacji kartograficznej od zdjęcia lotniczego lub obrazu satelitarnego.

Różnorodność map sprawia, że niezbędne staje się ich uporządkowanie według różnych kryteriów. Można klasyfikować je ze względu na zakres treści, skalę, zastosowane metody prezentacji, przedstawiony obszar geograficzny, sposób użytkowania (Paślawski, Ostrowski 2010; Medyńska-Gulij 2021). Wśród tych klasyfikacji map warto zwrócić uwagę na podział ze względu na ich treść: na mapy ogólnogeograficzne i tematyczne (ryc. 1).

Ryc. 1. Mapa ogólnogeograficzna (po lewej) i mapa tematyczna (po prawej) jako dwa rodzaje map wyróżnianych na podstawie treści (oprac. własne)

Pierwsze z nich są obrazem otaczającego nas świata, znajdziemy na nich obszary zabudowane, sieć drogową i kolejową, elementy pokrycia terenu, sieć hydrograficzną oraz informacje o rzeźbie terenu. Na mapach tematycznych przedstawia się i akcentuje jedno lub kilka wybranych zjawisk lub procesów, ich strukturę, związki między nimi, zmienność w czasie (Slocum i in. 2023, Żyszkowska i in. 2012).

Wspomniana różnorodność map sprawia, że pełnić mogą one wielorakie funkcje. Mapa stanowi podstawę i przyczynek do analiz i badań naukowych albo ich rezultat i wynik. Może służyć do nauki w szkole lub do planowania przestrzennego na różnych szczeblach administracyjnych, a także do orientacji w terenie. Coraz częściej interesuje ona badaczy reprezentujących różne dziedziny wiedzy i bywa też analizowana na ich skrzyżowaniu w perspektywie interdyscyplinarnej (por. np. *Mapa...* 2021; Madurowicz 2021). Jest często niezbędna w warsztacie pracy między innymi historyka. Od niejakiego czasu mocniej rzecz zaczęły także eksplorować literaturoznawcy (por. np. *Miejsca od-miejscowione* 2015; Moretti 2016). O tym z kolei, że kontakt z literaturą może owocować potrzebą wizualizacji kartograficznej lub nawet realnym opracowaniem map o odpowiedniej stylistyce, przekonują takie inicjatywy jak choćby mapa *Świat Wiedźmina / The world of the Witcher* opublikowana w ramach projektu *Geograficzno-polityczny atlas Polski. Polska w świecie współczesnym: perspektywa 2022* czy np. artykuł naukowy, w którym Armina Kapusta zaprezentowała topografię Zagrzebia utrwaloną w powieści *Cyklop* Ranka Marinkovicia, wykorzystując do tego istniejący plan miasta z 1943 roku (Kapusta 2023: 287).

Mapa jako środek przekazu i eksploracji informacji nieustannie podlega ewolucji, również ze względu na rozwój technologiczny. Obecnie, oprócz formy drukowanej na papierze, może być wyświetlana na monitorze i animowana, interaktywna, wykorzystywana w przestrzeni wirtualnej lub rozszerzonej (*extended reality*). Zawarte na mapie informacje są często uzupełnione danymi na wykresach i w tabelach równocześnie z nią prezentowanych (Gołębiowska 2021). Mapie towarzyszyć może tekst, fotografia, a nawet dźwięk. Ostatnimi czasy wpływ na kartografię ma także szerzej umocowane kulturowo zjawisko zwane *storytellingiem*. Jego istota zasadza się na opowiadaniu historii poprzez mapę, kiedy do dwuwymiarowej mapy dochodzi trzeci wymiar w postaci narracji spajającej obrazy (Kraak i in. 2020).

Mapa może być również dokumentem opisującym pewien stan rzeczy oraz ilustracją uzupełniającą tekst. Pozwala na wgląd za pomocą innej niż tekst – wizualnej – formy przekazu informacji (Madurowicz 2019). Dzięki temu mapa umożliwia uzyskanie nowej perspektywy i nowego spojrzenia na wcześniej znane fakty. Takim przypadkiem jest właśnie opracowana przez nas mapa: jako

dokument rejestrujący miejsca wspomniane w powieści Leopolda Buczkowskiego *Czarny potok* (Buczkowski 1954). Co warte zaznaczenia, przygotowana przez nas mapa nie ilustruje fabuły powieści, ale przybliży miejsca, do których odwoływał się jej autor. Wprowadza czytelnika w rzeczywistość tam opisaną, dodatkowo pokazując relacje przestrzenne między przytoczonymi w utworze miejscami, by z perspektywy ujęcia kartograficznego uzyskać wgląd w realia *Czarnego potoku*.

Opracowanie mapy *Czarnego potoku* i wyzwania z tym związane

1. Zebranie danych i określenie zasięgu mapy

1.1. Dane tematyczne

Materiały źródłowe służące do opracowania nowej mapy stanowią zazwyczaj: inne mapy podkładowe w zbliżonej lub nieco większej skali, bazy danych przestrzennych z atrybutami ilościowymi bądź jakościowymi obiektów, czyli z charakterystykami, zapisanymi w postaci tabeli atrybutów, a także raporty, tabele statystyczne, publikacje naukowe, raporty i prace terenowe (Pasałowski, Ostrowski 2010). Materiały tego typu cechują:

- wysoki poziom precyzji, dzięki której osoba opracowująca mapę nie ma wątpliwości do jakiego obiektu dana charakterystyka się odnosi;
- umiejscowienie położenia w przestrzeni każdego obiektu, czyli określenie jego współrzędnych geograficznych;
- pełność opracowania, czyli zdefiniowanie charakterystyk dla wszystkich obiektów, np. jeśli decydujemy się pokazać rok wydarzenia historycznego, to musimy podać tę informację dla wszystkich prezentowanych wydarzeń historycznych;
- jednolitość, czyli taki sam sposób charakteryzowania wszystkich obiektów w danej warstwie tematycznej na całym obszarze, np. jeśli podjęto decyzję o prezentacji sieci osadniczej w podziale na wsie i miasta, to każda miejscowość musi być przydzielona do jednej z tych grup.

Materiały tekstowe są rzadko stosowanym źródłem, a jeśli, to jako materiał uzupełniający, dostarczający informacji na temat aktualizacji danych już prezentowanych bądź jako materiał pozwalający kartografowi zapoznać się z zagadnieniem, które ma być przedstawione na mapie. Za nietypowy proces można uznać zatem kartowanie zjawisk na podstawie opisu słownego, między innymi z racji braku cech wymienionych wcześniej (precyzja, pełność, jednolitość), które są domeną zazwyczaj wykorzystywanych materiałów źródłowych.

Z racji nietypowego wyzwania kartograficznego, jakim jest opracowanie mapy na podstawie opisu słownego, czyli treści książki *Czarny potok* Leopolda

Buczkowskiemu, pierwszy krok polegał na sporządzeniu bazy danych obiektów, które mają zostać odzwierciedlone na finalnej mapie. W tym celu zebrano nazwy własne obiektów topograficznych, czyli toponimów (Ostrowski, Kowalski 2004), które zostały podzielone na trzy grupy:

- 1) nazwy, które pojawiły się w treści książki *Czarny potok*;
- 2) nazwy miejsc związanych z biografią Leopolda Buczowskiego, które pojawiły się w treści książki;
- 3) nazwy miejsc wydarzeń historycznych związanych z fabułą książki, czyli z okresu II wojny światowej.

Baza ta zawierała toponimy różnego typu, były to nazwy miejscowości i ich wydzielone obszary: miasta, części miast i wsie (czyli ojkonimy), nazwy rzek (hydronimy), nazwy obiektów ukształtowania terenu, jak pasmo czy szczyty (oronimy) oraz nazwy obiektów powierzchniowych – lasów, łąk (anajkonimy). Identyfikacja i powiązanie nazw własnych z książki z realnymi obiektami w przestrzeni nie zawsze przebiegała łatwo (Sioma 2012). Rozmieszczenie tych obiektów topograficznych w przestrzeni było podstawą określenia zasięgu terytorialnego finalnej mapy, a następnie doboru jej skali. Przyjęte zostało założenie o ograniczeniu wielkości arkusza finalnej mapy, aby była poręczna podczas korzystania z niej w wersji drukowanej. Dlatego założono maksymalne wymiary nieprzekraczające 40 cm w pionie i w poziomie. W związku z tym, że rozciągłość południkowa (odległość od obiektu z bazy danych najbardziej wysuniętego na północ do obiektu najdalej położonego na południu poprowadzona wzdłuż południka) zebranych toponimów wynosiła 43 km, zaś rozciągłość równoleżnikowa (odległość od obiektu najdalej wysuniętego na wschód i na zachód poprowadzona wzdłuż równoleżnika) wynosiła 47 km, przyjęto skalę 1:125 000, czyli 1 cm na mapie odpowiada 1,25 km w terenie. W związku z tym finalny rozmiar mapy wynosi 37 cm x 36 cm.

1.2. Dane podkładowe

Jako materiał podkładowy postanowiono wybrać mapy topograficzne o aktualności zbliżonej do czasu akcji książki. Materiał ten ma za zadanie prezentować kontekst przestrzenny w postaci treści ogólnogeograficznej: sieci osadniczej, sieci komunikacyjnej (drogi i koleje) oraz pokrycia terenu w postaci lasów, łąk i obszarów zabagnionych. Zasadą jest, że materiał podkładowy powinien być opracowany w nieco większej skali niż skala finalna.

Za materiał podkładowy posłużyła mapa topograficzna Wojskowego Instytutu Geograficznego w skali 1:100 000. Jest to mapa o wielu edycjach i w związku z tym o różnym poziomie aktualizacji, zatem wybierane były arkusze o aktualności możliwie najbliższej okresu II wojny światowej i jednocześnie o zbliżonym

między sobą roku aktualizacji treści. Drugi warunek okazał się na tyle istotny, że konieczne było „sklejanie” arkuszy obok siebie, aby pokryć zasięgiem map topograficznych cały prezentowany obszar i w przypadku dużych różnic w aktualności treści pomiędzy sąsiadującymi arkuszami uniknąć widocznych i niekorzystnych nieciągłości (chodziło o to, by nie zaistniała sytuacja, w której np. droga urwałaby się na granicy jednego arkusza, a nie byłaby kontynuowana na arkuszu mniej aktualnym) i rozbieżności treści.

Przy poszukiwaniu odpowiednich materiałów korzystano z dwóch portali internetowych, które posiadają niezwykle bogate zbiory map dawnych i udostępniają je w sposób niekomercyjny. Pierwszym jest portal Mapster, czyli bogate archiwum skanów historycznych map i planów miast Polski i Europy Środkowej i Wschodniej w plikach rastrowych o rozdzielczości 400–600 dpi. Portal Mapster dysponuje niezwykle przydatnym narzędziem wyszukiwania arkuszy na podstawie nazwy geograficznej. Po wpisaniu nazwy, na przykład miejscowości, wyświetlona zostaje lista map i arkuszy, które posiadają w swoim zasięgu obiekt o wyszukanej nazwie. Drugim źródłem, w którym poszukiwano map, jest Archiwum Map Wojskowego Instytutu Geograficznego 1919–1939, czyli również niekomercyjny projekt udostępnienia skanów map i materiałów geograficznych wydanych przez Wojskowy Instytut Geograficzny.

Finalnie wybrano cztery arkusze (tab. 1), które pokrywają obszar wybrany do prezentacji na mapie. Rozmieszczenie arkuszy na obszarze prezentowanym na finalnej mapie *Czarnego potoku* przedstawia rycina 2.

Tab. 1. Arkusze mapy topograficznej 1:100 000 wybrane jako materiał podkładowy (oprac. własne)

Nazwa arkusza	Godło	Rok aktualności
Brody	Pas 48 Słup 40	1924
Krzemieniec	Pas 48 Słup 41	1924
Złoczów	Pas 49 Słup 40	1939
Załośce	Pas 49 Słup 41	1925

Brody A48 B40 (1924)	Krzemieniec A48 B41 (1924)
Złoczów Pas 49 Słup 40 (1939)	Załoście A49 B41 (1925)

Ryc. 2. Rozmieszczenie i zasięg arkuszy na obszarze prezentowanym na finalnej mapie (oprac. własne)

Jak można zauważyć w tab. 1, nie sposób było uniknąć wspomnianych powyżej nieciągłości i nieciągłości treści pomiędzy sąsiadującymi arkuszami, które różniły się rokiem aktualności (ryc. 3).

Ryc. 3. Nieciągłość treści (las, obszar zabagniony) w miejscu łączenia arkuszy o różnej aktualności (źródło: mapa topograficzna 1:100 000 WIG, fragmenty arkuszy Złoczów oraz Załoście)

Takie przypadki były jednak nieliczne i większość treści w tle jest prezentowana na całym obszarze bez ograniczeń tego typu. Podjęto decyzję, że topograficzna treść podkładowa ma być o wyraźnie obniżonej widoczności, ponieważ stanowi wyłącznie tło, które nie było przedmiotem bezpośrednich opisów w książce.

2. Projektowanie symboli graficznych dla treści tematycznej

2.1. Miejsca

Nazwy zebrane w bazie danych zostały podzielone na kategorie stanowiące treść tematyczną finalnej mapy, która ma z założenia być umieszczona na najwyższym poziomie czytania mapy (Bonin 1989). Wydzielone kategorie to:

- sieć osadnicza w podziale na:
  - miasta,
  - części miast (dzielnice),
  - wsie,
  - części wsi (przysiółki);
- miejsca;
- lasy;
- rzeki;
- szczyty.

Wskazane treści zostały podzielone na te przywoływane w książce i na miejsca z biografii autora, co zostało podkreślone zarówno w legendzie jako osobne kolumny, jak i poprzez przyjętą symbolizację. Wszystkie nazwy pojawiające się w książce są, z racji pierwszoplanowej roli w treści mapy, opisane w pełnej czerni lub – w przypadku lasów i rzek – w kolorze. Krój pisma dla wszystkich tych nazw jest szeryfowy (ryc. 4, kolumna lewa). Wszystkie nazwy obiektów, których nie udało się bezsprzecznie zlokalizować, zostały wyróżnione poprzez umieszczenie ich w nawiasie. Prezentacja informacji niepewnych stanowi często duże wyzwanie dla redaktora mapy i powinna być sygnalizowana poprzez odpowiednie oznaczenie (Hullman 2020).

Z kolei obiekty, które pojawiały się w biografii Leopolda Buczkowskiego, zostały oznaczone i opisane na szaro (ryc. 4, kolumna prawa). Były stosowane te same symbole, różniły się one tylko kolorem. Do wszystkich nazw z tej grupy obiektów wykorzystano bezszeryfowe kroje pisma.

Miejsca pojawiające się w:	„Czarnym potoku”	biografii L. Buczkowskiego
miasta	☐ SZABASOWA	☐ ZŁOCZÓW
dzielnice	☐ FOLWARKI	☐ ZARZECZE
wsie	○ Smólno	○ Pieniaki
części wsi	○ Hallerczyn	
lasy	<i>Las Podhorecki</i>	Czarny Las
rzeki	<i>Styr</i>	<i>Ikwa</i>
szczyty	▲ Trójnóg	
miejsca o niepewnej lokalizacji	(Huciska)	

Ryc. 4. Zakres treści tematycznej i sposób jej uporządkowania widoczny w legendzie mapy (oprac. własne)

2.2. Miejsca powiązane z faktami historycznymi

Istotną treścią mapy była prezentacja miejsc wymienionych w *Czarnym potoku* mających odniesienia w faktach historycznych. Na początku należało połączyć wspomniane miejsca w grupy, a następnie każdej z tych grup przyporządkować sygnaturę punktową, czyli odpowiedni znak graficzny. Wyróżniono cztery grupy miejsc i są to:

- miejsca pogromów, masowych egzekucji, masakr ludności różnych narodowości;
- miejsca działania wojsk sowieckich;
- tereny getta, obozy pracy dla Żydów;
- centra zarządcze, ośrodki władzy, siedziby dowódcze, kwatery wojskowe.

Zaprojektowane znaki powinny z jednej strony wyraźnie się różnić, z drugiej jednak mieć cechy wspólne, aby możliwe stało się ich wizualne grupowanie. Wspólnym rozwiązaniem redakcyjnym w odniesieniu do poszczególnych klas sygnatur wydarzeń historycznych były kwadratowe ramki i zbliżona wielkość. Tym, co je odróżniało, był kolor znaku i tożsamy z nim kolor opisów wydarzeń. Barwy wykorzystane dla kategorii miały zbliżoną jasność, ponieważ zastosowano je do prezentacji informacji o charakterze jakościowym (odróżnienie kategorii od siebie), bez informacji o charakterze porządkowym lub ilościowym (wskazujące większe-mniejsze bądź mniej-bardziej ważne). Dlatego do konstrukcji skali barwnej użyto wyłącznie zmiennej wizualnej koloru (Bertin 1967).

Użycie dwóch różnych zmiennych graficznych (kształt i kolor znaku) do pokazania tej samej informacji jest redundancją kartograficzną (Tyner 2010, Ware 2004). Redundancja służy do wzmocnienia oraz zaakcentowania przekazywanej informacji, co zostało potwierdzone w badaniach z użytkownikami map (np. Korycka-Skorupa, Gołębiowska 2020).

W trakcie redagowania mapy postać graficzna znaków ewoluowała, a ich pierwsze i finalne wersje pokazano na ryc. 5. W procesie redakcji znaków zrezygnowano z symbolicznych oznaczeń (np. znak pistoletu dla oznaczenia pogromów) na korzyść sygnatur geometrycznych, które są lepsze do odróżnienia i mogą być stosowane w mniejszych rozmiarach.

<i>pierwsza wersja</i>	<i>finalna wersja</i>	
 13 IV 1943 mord 5 Polaków	 13 IV 1943 mord 5 Polaków	miejsca pogromów, masowych egzekucji, masakry ludności różnych narodowości
 IX 1939 - VI 1941 obóz jeniecki NKWD	 IX 1939 - VI 1941 obóz jeniecki NKWD	miejsca działania wojsk sowieckich
 zima 1942 - jesień 1943 funkcjonowanie getta	 zima 1942 - jesień 1943 funkcjonowanie getta	tereny getta, obozy pracy dla Żydów
 siedziba Judenratu	 siedziba Judenratu	centra zarządcze, ośrodki władzy, kwatery wojskowe, siedziby dowódców

Ryc. 5. Ewolucja projektu sygnatur punktowych do oznaczenia miejsc powiązanych z faktami historycznymi (oprac. własne)

2.3. Wyróżnienie treści tematycznej od podkładowej

Z racji podjętej decyzji o wyróżnieniu treści tematycznej, a jednocześnie obniżeniu widoczności treści podkładowej zdecydowano się na zabieg graficzny polegający na częściowym rozjaśnieniu treści na obszarze, na którym nie ma obiektów przywoływanych w treści *Czarnego potoku* (ryc. 6). Dzięki temu obszary, które nie zostały przybliżone w powieści, są niewyraźne i słabo czytelne, adekwatnie do wiedzy na temat miejsc pozyskanej w trakcie lektury książki. Miejsca z nazwami przywoływanymi w utworze mają bardziej czytelny podkład treści topograficznej (np. okolice miejscowości Maleniska oraz Seńka na ryc. 6). Jednak miejsca związane z biografią autora, a także miejsca wydarzeń historycznych są naniesione i podpisane, ale nie powodują usunięcia efektu rozjaśnienia treści podkładowej (np. miejscowości Niemiacz i Nakwasza czy rzeka Ikwa na ryc. 6).

Ten zabieg redakcyjny miał na celu osiągnięcie wrażenia gęstej mgły, która rozrzedza się i poprawia widoczność w miejscach przybliżonych czytelnikom *Czarnego potoku*.

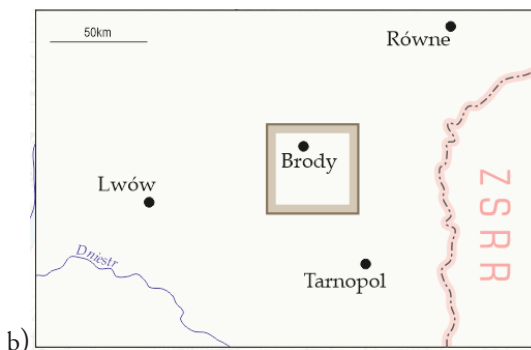
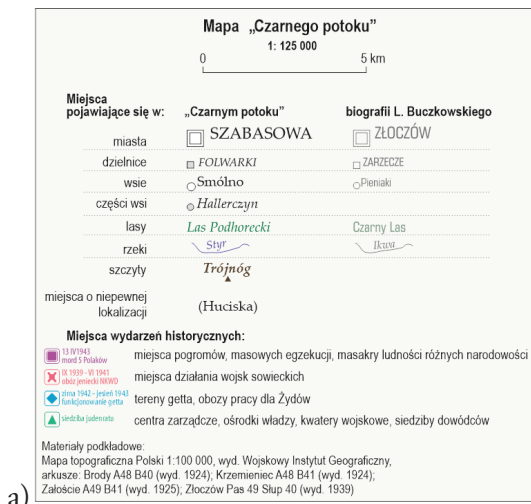
Ryc. 6. Zabieg redakcyjny obniżenia czytelności treści topograficznej na obszarach, które nie były przywoływane w treści powieści (oprac. własne)

2.4. Elementy pozaramkowe

Niezbędnymi elementami każdej mapy są elementy pozaramkowe, czyli takie, które dodaje się poza treścią samej mapy, np. tytuł, legenda, skala, opis współrzędnych geograficznych czy informacja o materiałach źródłowych. Pomagają one w zrozumieniu i poprawnej interpretacji treści mapy. W niniejszej mapie uwzględniono następujące elementy pozaramkowe:

- tytuł;
- opis skali mapy w postaci liczbowej oraz podziałki liniowej;
- legenda;
- opis materiałów źródłowych;
- mapa lokalizacyjna.

Tytuł został umieszczony jako nagłówek legendy, bezpośrednio nad opisem skali mapy. Zdecydowano się na dwa rodzaje opisu skali mapy, tzn. ujęto ją w postaci skali liczbowej (1:125 000) oraz podziałki liniowej o podstawie 5 km. Ta druga forma prezentacji skali, jest o tyle cenna, że umożliwia użytkownikowi szacowanie odległości na samej mapie. Legenda została wyraźnie podzielona na grupy treści tematycznej; miejsca pojawiające się w *Czarnym potoku* i biografii Buczkowskiego (dwie kolumny z odpowiednimi nagłówkami, ryc. 7a), oraz miejsca wydarzeń historycznych. W ramce legendy umieszczono również informacje o materiałach podkładowych.

Ryc. 7. Elementy pozaramkowe mapy: (a) legenda z opisem tytułu, skali, symbolizacji oraz materiałów podkładowych (oprac. własne) oraz (b) mapa lokalizacyjna (oprac. własne); zmniejszenie w stosunku do finalnej mapy

Mapa lokalizacyjna ma za zadanie prezentację zasięgu mapy głównej w szerszym kontekście przestrzennym: ówczesnej granicy między Polską a ZSRR z uwzględnieniem największych miast (Lwów, Równe, Tarnopol) regionu oraz największej rzeki (Dniestr). Podstawa podziałki mapy lokalizacyjnej, 50 km, została celowo dobrana tak, by stanowić wielokrotność podstawy podziałki mapy głównej – 5 km. Służy to lepszemu wyobrażeniu relacji przestrzennych i odległości na prezentowanych mapach.

Podsumowanie

Opracowanie mapy na podstawie opisu tekstowego, w tym przypadku treści powieści, z pewnością stanowi duże wyzwanie. Rozbieżność między precyzją prezentacji kartograficznej na całym obszarze mapy a wyspowym opisem, który przybliży tylko wybrane miejsca i jednocześnie pomija obszary pozostałe, doprowadziła do przyjęcia rozwiązania redakcyjnego w postaci efektu mgły rozjaśniającej tylko wybrane miejsca. Punktem wyjścia do opracowania mapy stały się nazwy obiektów topograficznych, czyli toponimy różnego typu. Z kolei niezbędnym tłem, które spaja wybrane, opisane w powieści miejsca w całość, jest mapa topograficzna o poziomie aktualności zbliżonej do okresu prezentowanego w powieści. Kolejny element, który miał na celu osiągnięcie spójnego obrazu całości, to grafika i dobór kolorystyki mapy: wszystkie kolory są mało nasycone, tło w ramach legendy jest – zamiast typowego białego – szarażółte. Wszystko to ma na celu osiągnięcia efektu obrazu kartograficznego fabuły z czasów przeszłych.

Z pewnością obraz nie jest pozbawiony ograniczeń i potknięć, stanowi jednak pierwszą próbę zmierzenia się z trudnym materiałem źródłowym, jakim jest treść powieści Leopolda Buczkowskiego, niełatwo poddająca się tłumaczeniu jej na język kartograficzny o odmiennych charakterystykach niż język naturalny. Liczymy, że nie jest to próba ostatnia, a efekty, które prezentujemy, staną się punktem wyjścia do innych tego typu opracowań.

BIBLIOGRAFIA

- Bertin Jacques.** 1967. *Sémiologie graphique*, Paris: Mouton et Gauthier-Villars.
- Bonin Serge.** 1989. *Poziomy czytania mapy*. „Polski Przegląd Kartograficzny”, t. 21, nr 2.
- Buczkowski Leopold.** 1954. *Czarny potok*. Warszawa: Pax.
- Gołębiowska Izabela.** 2021. *Użyteczność geowizualizacji wieloelementowych w kontekście semiotyki kartograficznej*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Hullman Jessica.** 2020. *Why Authors Don't Visualize Uncertainty*. „IEEE Transactions on Visualization and Computer Graphics”, nr 26.
- Kapusta Armina.** 2021. *Tekst, czas a przestrzeń – kontinuum relacji. Obraz Zagrzebia i Dubrownika w „Księdze podróży” Ewliji Czelebiego, „Cyklopie” Ranka Marinkovicia i sadze „Pieśń lodu i ognia” George’a R.R. Martina*. „Białostockie Studia Literaturoznawcze”, nr 23. S. 277–297.
- Korycka-Skorupa Jolanta, Gołębiowska Izabela Małgorzata.** 2020. *Numbers on Thematic Maps: Helpful Simplicity or Too Raw to Be Useful for Map Reading?* „ISPRS International Journal of Geo-Information”, nr 9 (415). S. 1–24.

Kraak Menno-Jan, Roth Robert E., Ricker Britta, Kagawa Ayako, Le Sourd Guillaume. 2020. *Mapping for a Sustainable World*. New York: United Nations.

Madurowicz Mikołaj. 2019. *Emocje zapisane na mapach*. „Białostockie Studia Literaturoznawcze”, nr 15. S. 111–150.

Madurowicz Mikołaj. 2021. *Mapa jako optyka*. „Łódzkie Studia Etnograficzne”, t. 60. S. 13–34.

Mapa. 2021. „Łódzkie Studia Etnograficzne”, t. 60.

Medyńska-Gulij Beata. 2021. *Kartografia i geomedia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Miejsca od-miejscowione. 2015. Red. Katarzyna Rdzanek, Aleksandra Wójtowicz, Agnieszka Wróbel. Warszawa: Fundacja Akademia Humanistyczna – Wydawnictwo IBL PAN.

Moretti Franco. 2016. *Wykresy, mapy, drzewa. Abstrakcyjne modele na potrzeby historii literatury*. Przeł. Tomasz Bilczewski, Anna Kowalcze-Pawlik. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Ostrowski Wiesław, Kowalski Paweł. 2004. *Przewodnik toponimiczny. Część III: Zbieranie i opracowanie nazw geograficznych*. Warszawa: Główny Urząd Geodezji i Kartografii.

Paślawski Jacek, Ostrowski Wiesław. 2010. *Przedmiot kartografii i jej powiązania z innymi naukami. W: Wprowadzenie do kartografii i topografii*. Red. Jacek Paślawski. Warszawa: Nowa Era. S. 11–28.

Sioma Radosław. 2012. „Pewien zakątek ziemi”. *Geografia „Czarnego potoku” Leopolda Buczkowskiego – rekonosans. W: Od poetyki przestrzeni do geopoetyki*. Red. Elżbieta Konończuk, Elżbieta Sidoruk. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku. S. 229–251.

Slocum Terry A., McMaster Robert B., Kessler Fritz C., Howard Hugo H. 2023. *Thematic Cartography and Geovisualization*. Wyd. 4. Boca Raton – Abington, Oxon: CRC Press.

Świat Wiedźmina / The world of the Witcher. 2022. W: *Geograficzno-polityczny atlas Polski / Atlas od Poland's Political Geography* [online]. Protokół dostępu: <https://atlas2022.uw.edu.pl/mapa-miesiaca-wiedzmin-krolestwa-polnocy/> [12.07.2024].

Tyner Judith. 2010. *Principles of Map Design*. New York: Guilford Press.

Ware Colin. 2004. *Information Visualization: Perception for Design*. Waltham: Elsevier.

Żyszkowska Wiesława, Spallek Waldemar, Borowicz Dorota. 2012. *Kartografia tematyczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

ŹRÓDŁA MAP / PODKŁADÓW KARTOGRAFICZNYCH

Mapster. Protokół dostępu: <http://igrek.amzp.pl/about.php> [22.06.2023]

Mapy WIG (Archiwum Map Wojskowego Instytutu Geograficznego 1919–1939). Protokół dostępu: <http://polski.mapywig.org/news.php> [22.06.2023]

Izabela Gołębiowska
Jolanta Korycka-Skorupa

MAP VERSUS TEXT: ON CHALLENGES WHILE DESIGNING A CARTOGRAPHIC REPRESENTATION OF *BLACK TORRENT*

(abstract)

A map communicates information in a symbolic, visual way. It is informed by mathematical calculations which guarantee correctness and precision of spatial representation. It is therefore a challenge to show the content of a verbal description as a map. The cartographic methodology poses many restrictions and requirements regarding the mapped data, which are not applicable to a verbal description. The essential differences between verbal and cartographic forms of communication were a challenge while designing a map of *Black Torrent*. Thus, the article discusses the challenges related to translating the text of Leopold Buczkowski's novel into the language of a map in accordance with the principles of cartographic and graphic design of thematic maps.

KEYWORDS

thematic map; cartographic visualization; Leopold Buczkowski; *Black Torrent* (*Czarny potok*)